

ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาหนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา*

ณัฐรัตน์ จอมมณี**

บทนำ

สิทธิการมีหนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ รวมถึงสิทธิมนุษยชน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่ทุกคนจะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องจัดหาหนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาหนายความเองได้ เพื่อเป็นหลักประกันให้ความเป็นธรรม เมื่อถูกดำเนินคดีอาญา เริ่มตั้งแต่บุคคลดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวน และในชั้นพิจารณาคดีของศาล ประเทศไทยมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาบัญญัติให้รัฐจัดหาหนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา การมีหนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา มีความสำคัญและจำเป็นต่อกระบวนการยุติธรรม ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีหนายความจะทำให้จำเลยได้รับการช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิไม่เสียเปรียบในการสู้คดี ทำให้การพิจารณาคดีมีความเป็นธรรม

ดังนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้สิทธิในการมีหนายความให้ความช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิที่ดี ต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายที่ดี เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติ โดยคำนึงถึงการให้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหลัก จึงจะเป็นการให้หลักประกันสิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในการที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาค และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ตามหลักการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศ และของไทย แต่โดยสภาพความเป็นจริงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ปรากฏว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยของไทย ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากบทบัญญัติกฎหมายยังมีข้อบกพร่องมีช่องว่าง การให้ความช่วยเหลือโดยการจัดหาหนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่ทั่วถึง รัฐให้การสนับสนุนงบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบสิทธิของตนตามกฎหมาย โดยเฉพาะผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนยากจนเมื่อถูกดำเนินคดี เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ปัจจุบันการจัดหาหนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยรัฐ ตามที่กฎหมาย

* เรียบเรียงจากสารนิพนธ์ เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาหนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ปีการศึกษา 2558.

** นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

บัญญัติให้พนักงานสอบสวน และศาลเป็นผู้จัดหาทนายความให้ นั้น ยังมีความไม่เหมาะสมบางประการจึงก่อให้เกิดปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

การจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “มาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย”

การจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนมี 3 ประเด็นปัญหาดังนี้

1.1 การจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาตาม มาตรา 134/1วรรคหนึ่ง ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต เป็นคดีที่มีอัตราโทษสูง อาจมีผลกระทบกับผู้ต้องหาหากถูกดำเนินคดีที่ไม่ถูกต้องไม่เป็นธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา กฎหมายจึงบัญญัติให้รัฐจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาที่ไม่มีทนายความในชั้นพนักงานสอบสวน และในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปี ยังถือว่าผู้ต้องหายังเยาว์วัยต้องมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิให้มีทนายความช่วยเหลือ และการสอบสวนคดีที่ผู้ต้องหาเป็นเด็กหรือเยาวชน ต้องสอบสวนโดยมีสหวิชาชีพเข้าร่วมการสอบสวน หากถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัวรัฐจะจัดที่ปรึกษากฎหมายให้ ตามมาตรา 134/1วรรคหนึ่ง กำหนดให้รัฐจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปีเท่านั้น ส่วนคดีที่มีอัตราโทษต่ำกว่าโทษประหารชีวิต ผู้ต้องหาไม่ได้สิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาทนายความให้ ซึ่งการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาถือเป็นการรอนสิทธิหรือละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง ซึ่งตามหลักกฎหมายอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือ

จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดจริงตามฟ้อง ดังนั้นการเจ้าหน้าที่ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาควรจัดหาทนายความให้ครอบคลุมทั่วถึงให้ผู้ต้องหาได้รับการคุ้มครองสิทธิ ไม่จำกัดสิทธิของผู้ต้องหา และให้โอกาสผู้ต้องหาต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ผู้เขียนเห็นว่าในคดีอาญาผู้ต้องหา ควรได้รับการช่วยเหลือ

จากรัฐในการจัดหาทนายความให้ กรณีผู้ต้องหาเป็นคนยากจนและไม่มีทนายความ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกถึงโทษประหารชีวิต เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและการจัดหาทนายความให้ ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ให้มีประสิทธิภาพและมีความชัดเจน ควรกำหนดอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไว้ เช่น คดีที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ถ้าผู้ต้องหาไม่มีทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้ เช่นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวมมากกว่าการกำหนดอัตรา โทษสูงประหารชีวิตถึงจะได้รับการจัดหาทนายความให้

1.2 มาตรา 134/1วรรคสอง ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกให้รัฐจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาใน กรณีผู้ต้องหาไม่มีทนายความและต้องการทนายความเท่านั้น ถ้าผู้ต้องหาไม่ต้องการไม่ต้องจัดให้ จะ เกิดปัญหากับผู้ต้องหาที่ไม่รู้สิทธิตามกฎหมาย และเป็นคนยากจนไม่มีเงินจ้างทนายความ จะถูก พนักงานสอบสวนละเมิดสิทธิไม่จัดหาทนายความให้ ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษปรับไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ รัฐจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา ซึ่งปัจจุบันมีกฎหมายที่กำหนดอัตราโทษปรับสูงออกมาใช้บังคับหลาย ฉบับถ้าผู้ต้องหาเป็นคนยากจน เมื่อถูกดำเนินคดีไม่มีเงินชำระค่าปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ดังนั้น เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนอย่างทั่วถึงรัฐควรจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษปรับ สูง เพื่อให้ทุกคนได้รับการช่วยเหลือจากรัฐในคดีอาญาอย่างเสมอภาคกัน

1.3 กรณีพนักงานสอบสวนไม่จัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา โดยอ้างเหตุจำเป็นเร่งด่วน ตามมาตรา 134/1 วรรคสี่ และบันทึกในสำนวนว่า ได้จัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาแล้ว ทนายไม่มา พบผู้ต้องหา หรือผู้ต้องหาไม่ต้องการทนายความ ปัญหาส่วนมากจะเกิดกับผู้ต้องหาที่ไม่มีความรู้ กฎหมาย ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐละเมิดสิทธิ ไม่แจ้งสิทธิไม่จัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา โดยอาศัยช่องว่าง ของกฎหมายที่ไม่มีบทบัญญัติบังคับให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาไว้อย่าง ชัดเจน ผู้เขียนเห็นว่า การสอบสวนคดีอาญาพนักงานสอบสวนไม่ควรอ้าง “ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน” เพราะการสอบสวนคดีอาญาพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐาน และควรจัดหาทนายความ ให้ เพื่อให้สิทธิผู้ต้องหาได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ กรณีอ้างทนายความไม่มาพบผู้ต้องหา ในภาคปฏิบัติมี บัญชีรายชื่อทนายความอาสาไว้ที่สถานีตำรวจอยู่แล้ว หากทนายความไม่ไปปฏิบัติหน้าที่จริงโดยไม่มี เหตุอันควร ทนายความจะถูกสภาทนายความลงโทษตามพระราชบัญญัติทนายความ ปัญหา ทนายความไม่ไปปฏิบัติหน้าที่ตามที่พนักงานสอบสวนแจ้งจึงเกิดปัญหาน้อยมาก ตามบทบัญญัติใน มาตรา 134/1 วรรคสี่ กฎหมายยังมีข้อบกพร่องเป็นการเปิดช่องให้พนักงานสอบสวนอ้างเหตุ ไม่จัด ทนายความให้ผู้ต้องหา ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายกำหนด

กรณีพนักงานสอบสวนจะไม่จัดทนายความให้ผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า กรณีที่พนักงานสอบสวนทำการบกพร่องไม่จัดทนายความให้ผู้ต้องหาที่ไม่ทำให้การสอบสวนไม่ชอบแต่อย่างใด เมื่อมีการสอบสวนแล้วโจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง

จากบทบัญญัติของกฎหมายและแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา ถึงแม้จะมีกฎหมายกำหนดให้รัฐจัดทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา แต่ในภาคปฏิบัติมีเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนไม่จัดทนายความให้ และการที่ไม่จัดทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามบทบัญญัติของกฎหมาย ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องของพนักงานสอบสวน บันทึกถ้อยคำที่พนักงานสอบสวนจัดทำขึ้นจะรับฟังไม่ได้เพื่อใช้ประกอบการลงโทษจำเลย แต่ถือว่าการสอบสวนเป็นไปโดยชอบด้วยการมีอำนาจฟ้อง ซึ่งเป็นผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามเตนารมย์ของกฎหมาย ทำให้ผู้ต้องหาเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายยังมีข้อบกพร่อง เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนใช้ช่องว่างของกฎหมายละเมิดสิทธิผู้ต้องหาได้ หากมีการบัญญัติกฎหมายให้พนักงานสอบสวนจัดทนายความให้ผู้ต้องหาอย่างชัดเจน จะทำให้ผู้ต้องหาได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้การจัดทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาของไทยได้มาตรฐานเช่นนานาประเทศ

2. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดทนายความให้จำเลยในชั้นพิจารณาของศาล

การจัดทนายความให้แก่จำเลยในชั้นศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“มาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคหนึ่ง ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ถ้าจำเลยไม่มีทนายความให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลย

การจัดทนายความให้จำเลยในชั้นศาล จากการศึกษาจะพบปัญหาที่ควรพิจารณา 3 ประเด็นดังนี้

2.1 ปัญหาคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ตาม มาตรา 173 วรรคสอง ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ศาลจะตั้งทนายความให้จำเลยกรณีจำเลยไม่มีทนายความ และจำเลยต้องการทนายความเท่านั้น ถ้าจำเลยไม่ต้องการทนายความศาลไม่ต้องตั้งทนายความให้ ปัญหาจะเกิดขึ้นกับจำเลยที่ไม่รู้ว่ารัฐมีการจัดทนายความให้จำเลยในชั้นศาล เมื่อจำเลยไม่ขอใช้สิทธิมีทนายความ จึงถูกดำเนินคดีโดยไม่มีทนายความ ซึ่งจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกผู้เขียนเห็นว่าในชั้นศาลควรตั้งทนายความให้จำเลย เพื่อให้โอกาสจำเลยได้ปรึกษาคดีกับทนายความ และวางแผนการต่อสู้คดี และปัญหาที่สำคัญผู้ต้องหาบางรายถูกละเมิดสิทธิ พนักงานสอบสวนไม่จัดหาทนายความให้ และแนะนำให้ผู้ต้องหารับสารภาพ เมื่อมาถึงศาลจำเลยไม่รู้ว่ารัฐจัดหาทนายความให้ จึงแถลงต่อศาลไม่ต้องการทนายความและขอรับสารภาพ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาศาลสามารถพิพากษาคดีได้โดยโดยไม่ต้องสืบพยานโจทก์ประกอบการพิจารณา ซึ่งบางคดีจำเลยถูกลงโทษไปโดยไม่ได้กระทำความผิด หากคดีที่มีอัตราโทษจำคุกศาลตั้งทนายความให้จำเลย และสืบพยานประกอบการพิจารณา จะทำให้ทุกคนได้รับความช่วยเหลืออย่างเสมอภาค และการพิจารณาคดีจะมีความยุติธรรมมากขึ้น

ในคดีที่มีอัตราโทษปรับไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ศาลต้องตั้งทนายความให้จำเลย ไม่ว่าจะคดีนั้นจะมีอัตราโทษปรับในอัตราสูงเท่าใดก็ตาม ด้วยปัจจุบันมีกฎหมายที่มีอัตราโทษปรับสูงออกมาบังคับใช้หลายฉบับแล้ว ซึ่งจะมีผลกระทบกับจำเลยที่มีฐานะยากจน เมื่อถูกดำเนินคดีไม่มีเงินชำระค่าปรับในชั้นสอบสวน ต้องถูกฟ้องดำเนินคดี เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับ จำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายมารับรองคุ้มครองเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าคดีที่มีอัตราโทษปรับสูง ควรจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่นคดีที่มีอัตราโทษปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทขึ้นไปให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลย เพื่อให้โอกาสจำเลยได้ปรึกษาคดีกับทนายความ และได้ต่อสู้คดีพิสูจน์ความจริง จะทำให้การจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีประสิทธิภาพ และประชาชนได้รับการคุ้มครองอย่างทั่วถึงทุกคดี

2.2 ปัญหาค่าตอบแทนหรือเงินรางวัลของทนายความ ปัญหาค่าตอบแทนหรือเงินรางวัลของ ทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้ เป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการตั้งทนายความให้จำเลย ตาม มาตรา 173 วรรคสาม บัญญัติให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งโดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดี และสภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ปัญหาค่าตอบแทนหรือเงินรางวัลที่จ่ายให้แก่ทนายความ จากการศึกษาพบว่า ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมฯ ได้ออกมาบังคับใช้นานแล้ว จึงไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน จำนวนเงินรางวัลที่จ่ายมีจำนวนน้อยเกินไป และทนายความจะได้รับเงินรางวัลเมื่อทำคดีเสร็จหรือศาลมีคำพิพากษาซึ่งต้องใช้เวลาานาน ทำให้ทนายความไม่มีกำลังใจทำงาน และไม่มีแรงจูงใจให้ทนายความที่มีประสบการณ์สูงไม่เข้ามาร่วมเป็นทนายความขอแรงของศาล ทำให้จำเลยได้ทนายความที่มีประสบการณ์น้อย มีประสิทธิภาพน้อยไป

ด้วย หากมีการจ่ายเงินรางวัลให้ทุนความเหมาะสม จะทำให้จำเลยได้ทุนความที่มีคุณภาพมากขึ้นไปด้วย

2.3 ปัญหาคุณสมบัติของทุนความขอแรง วิธีการตั้งทุนความให้จำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาล ปัจจุบันมีระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทุนความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2548 ในเรื่องของการจัดทำบัญชีรายชื่อของทุนความขอแรง กำหนดให้ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจออกระเบียบศาล จัดทำบัญชีรายชื่อทุนความไว้ เมื่อมีคดีต้องตั้งทุนความให้จำเลยศาลจะเรียกให้ทุนความไปทำคดีตามลำดับที่ขึ้นบัญชีไว้ ปัจจุบันการตั้งทุนความของศาลจึงอยู่ที่ดุลพินิจของแต่ละศาลที่จะกำหนดระเบียบการขึ้นบัญชีทุนความขอแรงของแต่ละศาลเอง จึงมีผลกระทบต่อจำเลยที่จะได้ทุนความที่ไม่มีประสิทธิภาพ, ไม่มีความชำนาญในคดีที่ได้รับการแต่งตั้ง ปัญหาดังกล่าว หากมีการแก้ไขระเบียบกำหนดให้ศาลมีระเบียบการรับสมัครทุนความ วิธีการจัดทำบัญชีทุนความ และการคัดเลือกทุนความให้จำเลยให้ชัดเจนเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ศาลใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดหาทุนความให้จำเลยในชั้นศาล จะทำให้การตั้งทุนความให้จำเลยมีคุณภาพมากขึ้น

3. ปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาคดีที่จำเลยได้รับสารภาพ

คดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “มาตรา 176 ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานหนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง”

กรณีจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องศาลจะพิพากษาโดยไม่ต้องสืบพยานโจทก์ก็ได้ เว้นแต่คดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ศาลต้องสืบพยานประกอบการพิจารณา การพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกศาลจะถามจำเลยว่ามีทุนความหรือไม่ ถ้าไม่มีทุนความและจำเลยต้องการศาลจะตั้งทุนความให้ ถ้าจำเลยไม่ต้องการศาลไม่ต้องตั้งทุนความให้ คดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ปัญหาจะเกิดกับคดีที่มีอัตราโทษจำคุกต่ำกว่ากฎหมายกำหนด และคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษขั้นสูงไว้แต่ไม่ได้กำหนดอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไว้ เช่นคดีที่ต้องระหว่งโทษจำคุกไม่เกินสิบปี ก็จะไม่เข้าเกณฑ์ที่ต้องสืบพยานโจทก์ประกอบการพิจารณาเช่นกัน ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลสามารถพิพากษาได้เลยโดยไม่ต้องสืบพยาน การพิจารณาคดีอาญาตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลต้องนำสืบให้ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามฟ้องถึงจะลงโทษจำเลยได้ ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพถ้าจำเลยกระทำความผิดจริงตามฟ้องถูกศาลพิพากษา

ลงโทษไปจะไม่มีผลกระทบต่อจำเลย แต่มีบางคดีจำเลยไม่ได้กระทำความผิดและไม่มีทนายความในชั้นสอบสวน และชั้นศาล และให้การรับสารภาพตามฟ้อง ถูกศาลพิพากษาลงโทษ เช่นนี้จะมีผลเสียหายต่อจำเลย และกระบวนการยุติธรรม ผู้เขียนเห็นว่าในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกถ้าศาลสืบพยานประกอบการพิจารณาคดี ศาลจะทราบความจริงในคดีและพิพากษาคดีได้ถูกต้อง ทำให้จำเลยได้รับความเป็นธรรมในการถูกดำเนินคดีอาญา

การพิจารณาในคดีที่มีอัตราโทษปรับสถานเดียว ไม่มีกฎหมายกำหนดให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลย กรณีจำเลยให้การปฏิเสธศาลต้องสืบพยานโจทก์ประกอบการพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องศาลไม่ต้องสืบพยานประกอบ ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ปรับจำนวนสูงจำนวนเท่าใดก็ตามเพราะไม่มีกฎหมายกำหนดให้สืบพยาน ศาลจึงสามารถพิพากษาคดีโดยไม่ต้องสืบพยาน

คดีที่มีอัตราโทษจำคุก และคดีที่มีอัตราโทษปรับสูง จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องนั้น ผู้เขียนเห็นว่าควรตั้งทนายความให้จำเลยก่อน เพื่อให้โอกาสจำเลยได้ปรึกษากับทนายความ และสืบพยานหลักฐานโจทก์จำเลยประกอบทุกคดี ให้ได้ความจริงว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามฟ้องหรือไม่ แล้วพิจารณาพิพากษาไปตามรูปคดีที่น่าสืบได้เช่นนี้ จะทำให้จำเลยได้รับความเป็นธรรมในการถูกดำเนินคดีอาญา

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการมีทนายความช่วยหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นสิทธิอันชอบธรรมของผู้ต้องหาและจำเลยตามหลักพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดให้รัฐต้องให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายกับประชาชน โดยการจัดทนายความให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามหลักพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน และหลักการดำเนินคดีอาญา ด้วยเหตุนี้ประเทศที่ปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย จึงต้องบัญญัติกฎหมายให้การคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีอาญาไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องขึ้นมารองรับหลักการดังกล่าว สำหรับประเทศไทยสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยการจัดทนายความให้ มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ ได้มีการประกันสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่รัฐจะต้องถือปฏิบัติไว้หลายประการเช่น บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรมมีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การได้รับการช่วยเหลือทางคดีจากทนายความรัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้องรวดเร็วและเป็นธรรม

จากการศึกษาการจัดหาทุนความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐของประเทศไทย ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้การรับรองคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐโดยการจัดหาทุนความให้ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนและศาล แต่การให้ความช่วยเหลือของรัฐยังไม่ได้มาตรฐาน ยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างทั่วถึง ยังมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ โดยมีประเด็นปัญหาดังนี้

ในชั้นพนักงานสอบสวนได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตรา 134/1 โดยกำหนดว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทุนความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทุนความให้ สำหรับคดีที่มีอัตราโทษจำคุกก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทุนความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการให้รัฐจัดหาทุนความให้” ตามบทบัญญัติดังกล่าวกฎหมายกำหนดให้รัฐจัดหาทุนความให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ในคดีในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปี ซึ่งเป็นการกำหนดอัตราโทษที่สูงเกินไป เป็นการจำกัดสิทธิของผู้ต้องหา เพื่อการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาอย่างทั่วถึง ควรกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้เช่น “ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น” จะทำให้การจัดหาทุนความให้ผู้ต้องหาได้มากขึ้น ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกให้รัฐจัดหาทุนความให้ผู้ต้องหาในกรณีผู้ต้องหาไม่มีทุนความและต้องการทุนความเท่านั้น ถ้าผู้ต้องหาไม่ต้องการไม่ต้องจัดให้ และคดีที่มีอัตราโทษปรับ ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้รัฐจัดหาทุนความให้ผู้ต้องหา จะเกิดปัญหาหากกับผู้ต้องหาที่เป็นคนจนไม่มีเงินชำระค่าปรับ ต้องถูกฟ้องดำเนินคดีและไม่มีทุนความช่วยเหลือ ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาบางรายถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐละเมิดสิทธิโดยเฉพาะผู้ต้องหาที่ไม่มีความรู้เป็นคนยากจนพนักงานสอบสวนไม่จัดหาทุนความให้ และกรณีพนักงานสอบสวนไม่จัดหาทุนความให้ผู้ต้องหา ไม่ทำให้การสอบสวนเสียแต่อย่างใด พนักงานอัยการสามารถฟ้องได้

ในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้บัญญัติไว้ในมาตรา 173 กำหนดไว้ว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทุนความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลจัดตั้งทุนความให้ สำหรับคดีที่มีอัตราโทษจำคุกก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทุนความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทุนความให้ศาลตั้งทุนความให้” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติให้จัดหาทุนความในคดีมีอัตราโทษปรับ และปัจจุบันมีกฎหมายที่กำหนดอัตราโทษปรับสูงออกมาใช้บังคับหลายฉบับ ซึ่งจะมีผลกระทบกับจำเลยที่มีฐานะยากจนไม่มีเงินชำระค่าปรับ ต้องถูกฟ้องดำเนินคดีไม่มีทุนความช่วยเหลือ ไม่มีเงินชำระค่าปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ

การตั้งทนายความให้จำเลยในชั้นศาลยังมีปัญหา ค่าตอบแทนหรือเงินรางวัลที่จ่ายให้ทนายความมีอัตราเงินรางวัลเป็นเงินจำนวนน้อย ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน และทนายความจะได้รับเมื่อเสร็จคดีศาลมีคำพิพากษา ส่วนคุณสมบัติของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้จำเลยไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับคดี เนื่องจากการจัดทำบัญชีทนายความและกำหนดคุณสมบัติของทนายความของแต่ละศาลไม่มีระเบียบกำหนดให้ศาลชั้นต้นปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน การจัดหาทนายความของศาลจึงเป็นดุลพินิจของแต่ละศาลที่ออกระเบียบเอง จึงทำให้จำเลยได้ทนายความที่มีประสิทธิภาพไม่เหมาะสมกับคดี หากมีระเบียบกำหนดให้ศาลจัดหาทนายความ กำหนดคุณสมบัติทนายเป็นแนวทางเดียวกันทั้งประเทศจะเป็นประโยชน์ต่อจำเลย ทำให้จำเลยได้ทนายความมีความสามารถหรือมีคุณสมบัติตรงกับคดี

การพิจารณาคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ถ้าเป็นคดีคดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ถ้าเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกต่ำกว่าห้าปี ศาลไม่ต้องสืบพยานประกอบการพิจารณา และคดีที่มีอัตราโทษปรับไม่ว่าจะมีโทษปรับสูงเท่าใดก็ตามไม่มีกฎหมายบัญญัติให้สืบพยานประกอบการพิจารณา ผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายยังมีความบกพร่อง ทำให้จำเลยไม่มีโอกาสต่อสู้คดี คดีอาญาที่มีโทษจำคุกและปรับในอัตราที่สูง ศาลควรสืบพยานประกอบการพิจารณา จะทำให้จำเลยได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการจัดการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ แล้วเห็นว่าในชั้นสอบสวน พนักงานสอบสวนไม่จัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา ไม่ทำให้การสอบสวนนั้นเสียไปพนักงานอัยการยังมีอำนาจฟ้อง ในชั้นศาลการตั้งทนายความให้จำเลยยังไม่ครบคลุม คดีที่มีอัตราโทษปรับสูงไม่มีกฎหมายบัญญัติให้รัฐจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาและจำเลย ปัญหาอัตราเงินรางวัลของทนายความที่มีอัตราต่ำ และระบบการจัดการจัดหาทนายความของศาล การจัดทำบัญชีทำบัญชีทนายความขอแรงขอศาลไม่มีระเบียบปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน จึงเกิดปัญหาทำให้จำเลยได้ทนายความที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสม ได้ทนายความที่มีประสิทธิภาพน้อย และการพิจารณาคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลไม่ต้องสืบพยานประกอบการพิจารณาคดี ทำให้มีผลกระทบกับจำเลยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาทนายความยังมีข้อบกพร่อง ในทางปฏิบัติยังมีปัญหาขัดข้องเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายหลายประการ อันควรแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับการช่วยเหลือจากทนายความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไปนี้

1. ปัญหาการจัดทนายความให้ผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวน

สำหรับปัญหาข้อนี้ขอเสนอแนะแก้ไขกฎหมายดังนี้

ควรแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “มาตรา 134/1วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสี่ เดิมบัญญัติไว้ว่า “มาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย”

แก้ไขเป็น

มาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่มีอัตราโทษปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทขึ้นไป ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบ หรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสภาทนายความหรือสภาทนายความจังหวัดแล้วแต่กรณี จัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา กรณีสภาทนายความหรือสภาทนายความจังหวัดไม่

สามารถจัดหาหนายความให้ได้ ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอหนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย”

การเสนอแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 134/1วรรคหนึ่ง เดิมกฎหมายบัญญัติให้รัฐจัดหาหนายความให้ผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปีเท่านั้นซึ่งเป็นการกำหนดอัตราโทษที่สูงในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตรัฐถึงจะจัดหาหนายความให้เป็นการกำหนดอัตราโทษสูงเกินไป จึงเสนอแก้ไขเพื่อให้การจัดหาหนายความผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวนชัดเจนมากขึ้น โดยเสนอตัดโทษประหารชีวิตออก และกำหนดอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไว้ตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานหนักกว่านั้นให้รัฐจัดหนายความให้ ซึ่งคำว่าโทษสถานหนักกว่านั้น ได้มีความหมายครอบคลุมถึงอัตราโทษจำคุกตลอดชีวิต โทษประหารชีวิตอยู่แล้ว

การเสนอแก้ไขมาตรา 134/1 วรรคสอง เดิมกฎหมายไม่ได้กำหนดให้จัดหาหนายความให้ผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษปรับ จึงเสนอแก้ไขเพื่อให้การคุ้มครองผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินคดีในคดีที่มีอัตราโทษปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทขึ้นไป ซึ่งเป็นอัตราค่าปรับที่สูงสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนยากจน ไม่สามารถจ้างหนายความมาช่วยเหลือทำคดีให้ได้ และการชำระค่าปรับจำนวนที่เงินสูง การถูกดำเนินคดีในความผิดที่มีอัตราโทษปรับสูง ในชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นศาล ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีสิทธิได้หนายความให้ความช่วยเหลือซึ่งจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี และปัจจุบันมีกฎหมายที่กำหนดอัตราโทษปรับสูงออกมาบังคับใช้จำนวนหลายฉบับแล้ว จึงมีผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจน และไม่มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากหนายความ

การเสนอแก้ไขมาตรา 134/1วรรคสี่ เดิมกฎหมายเปิดช่องให้พนักงานสอบสวน อ้างเหตุจำเป็นเร่งด่วน อ้างหนายความไม่ไปพบผู้ต้องหา และไม่จัดหาหนายความให้ผู้ต้องหาโดยบันทึกเหตุไว้ในสำนวน จึงเสนอแก้ไขเพื่อป้องกันพนักงานสอบสวนไม่จัดหนายความให้ผู้ต้องหา โดยเสนอตัดคำว่า “ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน” ออกเห็นว่าการสอบสวนคดีอาญาไม่น่าจะมีกรณีจำเป็นเร่งด่วน และถ้าหนายความไม่มาพบผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้สภานายความหรือสภานายความจังหวัดจัดหาหนายความให้ผู้ต้องหา ซึ่งสภานายความเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดหาหนายความให้สถานีตำรวจเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องหาและทำหน้าที่ควบคุมหนายความ ถ้าได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนว่าไม่มีหนายความ สภานายความสามารถจัดหาให้ได้ หรือถ้าเป็นกรณีหนายความไม่ไปปฏิบัติหน้าที่ตามพนักงานสอบสวนแจ้งจริงโดยไม่มีเหตุอันควร สภานายความจะได้มีข้อมูล เพื่อทำโทษหนายความผิดมรรยาทหนายความตามพระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ.2528ได้

2. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดทนายความให้จำเลยในชั้นพิจารณาของศาล
สำหรับปัญหาข้อนี้ขอเสนอแนะเป็น 3 ประเด็นดังนี้

2.1 ปัญหาคดีที่มีอัตราโทษจำคุก

ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคสอง ซึ่งเดิมบัญญัติไว้ว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้”

แก้ไขเป็น

“มาตรา173 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือคดีที่มีอัตราโทษปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้”

การเสนอแก้ไขมาตรา 173 วรรคสอง เดิมคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ศาลจะตั้งทนายความให้เมื่อจำเลยต้องการทนายความ และคดีที่มีอัตราโทษปรับไม่มีบัญญัติให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลย จึงเสนอแก้ไขเพื่อให้การพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ควรตั้งทนายความให้จำเลยทุกคดี เพื่อให้โอกาสจำเลยได้พบปรึกษาทนายความก่อนพิจารณาคดี ถ้าจำเลยกระทำผิดจริงตามฟ้องจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปได้ กรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธศาลนัดสืบพยานโจทก์พยานจำเลย เพื่อพิสูจน์ความผิดจำเลยต่อไป การพิจารณาคดีอาญาควรให้โอกาสจำเลยได้ต่อสู้คดี และพิสูจน์ความจริงก่อนศาลจะพิพากษาลงโทษ เพื่อให้จำเลยได้รับความเป็นธรรมในการถูกดำเนินคดีอาญา

ในคดีที่มีอัตราโทษปรับเดิมกฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลย จึงเสนอแก้ไขเพื่อให้จำเลยมีทนายความช่วยเหลือในการต่อสู้คดี ในคดีที่มีอัตราโทษปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทขึ้นไป ซึ่งเป็นคดีที่มีอัตราค่าปรับจำนวนเงินสูง จำเลยที่มีฐานะยากจนไม่มีเงินชำระค่าปรับในชั้นสอบสวน ต้องถูกฟ้องคดีต่อศาลไม่มีเงินจ้างทนายความ เมื่อจำเลยไม่มีทนายความช่วยเหลือการถูกดำเนินคดีในศาลจะเสียเปรียบในการต่อสู้คดี เมื่อศาลพิพากษาให้ชำระค่าปรับจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ และปัจจุบันมีกฎหมายที่กำหนดอัตราโทษปรับสูงออกมาใช้บังคับหลายฉบับ ซึ่งจะมีผลกระทบกับจำเลยที่มีฐานะยากจน จึงควรตั้งทนายความให้จำเลยในคดีที่มีอัตรา

โทษปรับสูงตั้งแต่หนึ่งแสนบาทขึ้นไป เพื่อให้โอกาสจำเลยได้ต่อสู้คดีพิสูจน์ความจริง และทำให้การตั้ง
 ทนายความให้จำเลยครบคลุมทุกคดี

2.2 ปัญหาค่าตอบแทนหรือเงินรางวัลของทนายความขอแรง

ควรแก้ไขเพิ่มเติมตารางอัตราเงินรางวัลทนายความที่ศาลตั้งให้แก่ผู้ต้องหาหรือ
 จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ท้ายระเบียบคณะกรรมการบริหาร
 ศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย
 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2548 ซึ่งเดิมบัญญัติไว้ว่า

คดีประเภทที่ 1 คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต อัตราเงินรางวัลขั้นต่ำเรื่องละ 8,000
 บาท ขั้นสูงเรื่องละ 50,000 บาท

คดีประเภทที่ 2 คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหาร
 ชีวิต อัตราเงินรางวัลขั้นต่ำเรื่องละ 6,000 บาท ขั้นสูงเรื่องละ 40,000 บาท

คดีประเภทที่ 3 คดีอื่นนอกจากคดีในประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 อัตราเงินรางวัล
 ขั้นต่ำเรื่องละ 4,000 บาท ขั้นสูงเรื่องละ 30,000 บาท

แก้ไขเป็น

คดีประเภทที่ 1 คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต อัตราเงินรางวัลขั้นต่ำเรื่องละ 15,000
 บาท ขั้นสูงเรื่องละ 70,000 บาท

คดีประเภทที่ 2 คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหาร
 ชีวิต อัตราเงินรางวัลขั้นต่ำเรื่องละ 10,000 บาท ขั้นสูงเรื่องละ 60,000 บาท

คดีประเภทที่ 3 คดีอื่นนอกจากคดีในประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 อัตราเงินรางวัล
 ขั้นต่ำเรื่องละ 8,000 บาท ขั้นสูงเรื่องละ 50,000 บาท”

เนื่องจากระเบียบการจ่ายเงินรางวัลได้ออกมาใช้บังคับนานแล้ว และในปัจจุบันค่า
 ครองชีพสูงขึ้น อัตราเงินรางวัลจึงไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน การปฏิบัติหน้าที่ของ
 ทนายความมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นด้วย และทนายความจะได้รับเงินต่อเมื่อทำคดีเสร็จหรือศาลมีคำพิพากษา
 เมื่ออัตราเงินรางวัลทนายความมีจำนวนเงินน้อยไม่เหมาะสม จึงเห็นควรแก้ไขปรับปรุงอัตราเงิน
 รางวัลให้สูงขึ้นจะทำให้มีทนายความมีกำลังใจทำงาน และจะเป็นแรงจูงใจให้ทนายความที่มี
 ประสบการณ์ทำคดีสูงเข้ามาร่วมทำงานเป็นทนายความขอแรงมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ทนายความขอแรง
 ที่ศาลตั้งให้จำเลยมีคุณภาพมากขึ้น และเป็นประโยชน์แก่จำเลย

2.3 ปัญหาคุณสมบัติของทนายความขอแรง

เดิมการรับสมัครทนายความและการจัดทำบัญชีรายชื่อทนายความขอแรงเป็น
 อำนาจของศาลชั้นต้น ที่จัดทนายความให้จำเลยตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่า
 ด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2548 ในเรื่องของการจัดทำบัญชีรายชื่อของ ทนายความขอแรง ข้อ 10 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ให้ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ยกเว้นศาลเยาวชนและครอบครัวจัดทำบัญชีรายชื่อทนายความซึ่งได้แจ้งความประสงค์ว่าจะรับเป็น ทนายความตามมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้มีข้อมูลเกี่ยวกับ สถานที่ติดต่อรวมทั้งประสบการณ์หรือระยะเวลาการทำงานของทนายความนั้นตามสมควร

ในการพิจารณาตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลพึงคำนึงถึงความยาก ง่ายของคดีและประสบการณ์ของทนายความประกอบด้วย แต่ถ้าได้มีการจัดทำทนายความให้แล้วใน ชั้นสอบสวนและทนายความนั้นเป็นผู้มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อตามวรรคหนึ่ง เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ร้องขอ ศาลอาจมีคำสั่งตั้งทนายความผู้นั้นเป็นทนายความต่อไปในชั้นพิจารณาคดีได้

ทนายความที่ได้รับแต่งตั้งตามวรรคสองจะต้องไม่เรียกเอาผลประโยชน์ตอบแทน จากผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่ไม่เหมาะสมอันเป็นการขัดต่อการปฏิบัติ หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือทางคดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย”

การตั้งทนายความให้จำเลยในชั้นศาล เดิมกำหนดคุณสมบัติไม่เหมาะสมและไม่เป็น มาตรฐานเดียวกัน จึงเห็นควรแก้ไขให้ประธานศาลฎีกาออกระเบียบเรื่องการจัดตั้งทนายความดังนี้

1) แก้ไขปรับปรุงเรื่องคุณสมบัติทนายความ

(1) ประธานศาลฎีกาควรออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม โดย อาศัยอำนาจตามความในพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา 5 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์คุณสมบัติ ทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 ไว้อย่างชัดเจน

(2) ควรกำหนดให้ทนายความขอแรงที่ปฏิบัติหน้าที่ให้ความช่วยเหลือจำเลยใน คดีอาญาที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ต้องมีประสบการณ์ว่าความในคดีอาญาไม่ต่ำกว่า 5 ปีและคดีที่มีอัตราโทษจำคุกควรมีประสบการณ์ว่าความในคดีอาญาไม่ต่ำกว่า 3 ปี

2) แก้ไขปรับปรุงเรื่องการคัดเลือกทนายความ

(1) ผู้พิพากษาควรใช้ดุลพินิจในการตั้งทนายความขอแรงโดยคัดเลือกทนายความ ตามความรู้ความสามารถและความชำนาญในการดำเนินคดีอาญาของทนายความขอแรง

(2) ควรจัดกลุ่มทนายความขอแรงตามประเภทของคดี ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ หรือตามประสบการณ์ของทนายความ

(3) จำเลยควรมีสิทธิเลือกทนายความขอแรงกรณีจำเลยกับทนายความมีความเห็นไม่ตรงกัน หรือมีผลประโยชน์ขัดแย้งกัน ซึ่งผู้พิพากษาได้พิจารณาแล้วว่ามีเหตุผลสมควร จำเลยหรือทนายความขอแรงมีสิทธิร้องขอต่อศาล ให้เปลี่ยนทนายความคนใหม่ได้

เนื่องจากเดิมศาลตั้งนายความให้จำเลยโดยอาศัยระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมฯ ซึ่งตามระเบียบที่ตั้งกล่าวไม่ได้บัญญัติให้ศาลจัดหาทนายความโดยกำหนดคุณสมบัติทนายความและการจัดทำบัญชีทนายความไว้ให้ชัดเจน การจัดหาหรือตั้งนายความให้จำเลยจึงเป็นดุลพินิจของแต่ละศาลออกระเบียบเอง ทำให้การจัดนายความให้จำเลยไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และการตั้งนายความมีคุณสมบัติไม่เหมาะสมกับคดี จึงเสนอแก้ไขให้ประธานศาลฎีกาออกระเบียบเรื่องการตั้งนายความโดยอาศัยอำนาจตามความในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 5 ออกระเบียบกำหนดให้ศาลชั้นต้นปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้จำเลย โดยกำหนดคุณสมบัติทนายความ วิธีคัดเลือกจัดทนายความการจัดทำบัญชีทนายความให้จำเลยให้เหมาะสมกับคดี เพื่อให้การตั้งนายความให้จำเลยเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ซึ่งจะทำให้จำเลยได้ทนายความที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาคดีที่จำเลยได้รับสารภาพ

เห็นควรแก้ไขปรับปรุง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 วรรคหนึ่ง เดิมบัญญัติไว้ว่า “มาตรา 176 ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง”

แก้ไขเป็น

“มาตรา 176 ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือคดีที่มีอัตราโทษปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง”

เดิมคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานก็ได้เว้นแต่คดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป คดีที่มีอัตราโทษต่ำกว่ากฎหมายกำหนดศาลไม่สืบพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี และคดีที่มีอัตราโทษปรับถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ไม่มีกฎหมายกำหนดให้ศาลต้องสืบพยานประกอบการพิจารณา ไม่ว่าจะม้อตราโทษปรับสูงเท่าใดก็ตาม ปัจจุบันมีกฎหมายที่กำหนดอัตราโทษปรับสูงออกมาใช้บังคับหลายฉบับ ซึ่งจะมีผลกระทบกับจำเลยที่มีฐานะยากจนไม่มีเงินชำระค่าปรับและไม่มีเงินจ้างทนายความ เมื่อถูกดำเนินคดีไม่สามารถต่อสู้คดีหรือพิสูจน์ความจริงได้ จึงมีบางคดีจำเลยไม่ได้กระทำความผิดแต่ถูกลงโทษเพราะศาลไม่ได้พิจารณาสืบพยานประกอบการพิจารณา ดังนั้นการพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกหรือคดีที่มีอัตราโทษปรับสูง ศาลควรสืบพยานหลักฐานประกอบการพิจารณา เพื่อให้โอกาสจำเลยต่อสู้คดี ซึ่งศาลจะได้ทราบความจริงมาประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี จะทำให้การพิจารณาคดีมีความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

จึงเสนอแก้ไข ถ้าจำเป็นให้การรับสารภาพตามฟ้อง ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกหรือในคดีที่มีอัตราโทษปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ให้ศาลสืบสืบพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาทุกคดี เนื่องจากเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุก และคดีที่มีอัตราโทษปรับเงินจำนวนสูง ควรให้โอกาสจำเลยต่อสู้คดีพิสูจน์ความจริง จะทำให้การพิจารณาคดีอาญามีความเป็นธรรม

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ ทิตยารักษ์. **มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา**
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547.
- กุลพล พลวัน. **วันสิทธิมนุษยชน. บทบัญญัติ 32, 4 (2518): 619-620.**
- วิชา มหาคุณ. **การใช้เหตุผลทางกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,
2523.
- หยุด แสงอุทัย. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2520.
- คณิต ฌ นคร. **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 5.** กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2542.
- เฉลิม สติทอง. **หลักวิชาชีพนักกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2523.
- ชาติชาย กริชชาญชัย. **ระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ยากจนในประเทศสหรัฐอเมริกา.**
ตุลพาท 6, 33 (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2529): 49.
- ณรงค์ ใจหาญและคณะผู้วิจัย. **โครงการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษใน
คดีอาญา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540.
- เดือนรุ่ง หาญธีระชัยกุล. **ระบบการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญา.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2547
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. **โครงการศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ (Public
Defender).** รายงานวิจัย, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2547.